

A magyar nemzeti identitás és kollektív áldozati tudat mintázatai és egyéb összefüggései

2024.

Pécsi Tudományegyetem

Bölcsészettudományi Kar

Pszichológia Intézet

KONZULENS:

Dr. Vincze Orsolya

KÉSZÍTETTE:

Papp Sára

Pszichológia BA szak III. évfolyam

Absztrakt

Jelen kutatás célja, hogy feltárja a magyar nemzeti identitás és kollektív áldozati tudat kapcsolati mintázatait, és ezen mintázatok további összefüggését más kelet-közép európai áldozati hiedelmekkel, valamint a csoportközi viszonyulás egyéb változóival. A vizsgálatban N=471 fő nemzettel való azonosulását és kollektív áldozati hiedelmeit vizsgáltuk Látens Profilelemzés módszerrel. Az elemzés eredményeként négy profilt különítettünk el, amelyeket tovább vizsgáltunk abból a szempontból, hogy az egyes profilokkal rendelkező személyek hogyan vélekednek a múltra vonatkozó olyan kérdésekről, mint például a múltbeli nemzeti sérelmek megbocsátásáról, a revizionista szándékról, vagy a kollektív büntudat elvárásáról.

Az eredmények azt mutatják, hogy a kapott profilok megkülönböztető összefüggést mutatnak a múltról való gondolkodásban és a csoportközi vélekedésekben.

Kulcsszavak: nemzeti identitás, áldozati hiedelmek, csoportközi vélekedések

Tartalomjegyzék

Címlap	1
Absztrakt	2
Elméleti háttér	4
Hipotézisek	10
Módszertan	11
Eredmények	15
Megvitatás	23
Irodalomjegyzék	26

Elméleti háttér

Ebben a kutatásban két, a szociális identitást erősen befolyásoló fogalom, a kollektív áldozati tudat és a nemzeti identitás kapcsolatát vizsgálom, kifejezetten a magyarságon belül. Mindkét szociálpszichológiai aspektusnak és összefüggéseiknek nagy irodalma van kiterjedt nemzetközi mintán (Noor és mtsai., 2017; Roccas és mtsai, 2008). Noha az utóbbi idők empirikus kutatásai rámutatnak, hogy a két jelenség között van összefüggés (Vollhardt és mtsai, 2021), jelen vizsgálat szeretné mélyebben feltárni és megvizsgálni azt az elméletet, hogy a számos történelmi traumát átélte kelet-közép-európai népeknél a két fogalom nem csak bizonyos mértékben hat egymásra, hanem szinte egyedülállóan összefonódik (Volkan, 1988). Ezekben a csoportokban a nemzeti identitás szerves részét képezi egy vagy több trauma (László, 2013; Szabó, 2020). A jelen dolgozat célja, hogy ezt a feltételezést közelebbről is megvizsgálja, és feltárja a nemzettel való azonosulás és a kollektív áldozati tudat módjainak lehetséges kombinációjából előállt mintázattokat és azok összefüggését a jelenbeli csoportközi viszonyokra vonatkozó elképzelésekkel. Céлом, hogy a jelen vizsgálat rávilágítson, hogy a nemzet múltbeli traumái, milyen módon hatnak a jelenünkre, és hogy milyen speciális hiedelem rendszerei vannak a magyaroknak, és azon belül is egyes egyéneknek.

A csoportazonosulástól a nemzettel való azonosulásig

A csoportazonosulás a szociálpszichológia egyik megkerülhetetlen fogalma. A személyes identitással szemben ez nem önmagunkból, hanem a csoportunk tulajdonságaiból építkező identitásaspektus. A szociális identitás rendelkezik egy kognitív és egy értékelő, emocionális aspektussal. Az előbbi az egyén tudása a csoporttagságról és az azt meghatározó tulajdonságokról, az utóbbi pedig az egyén csoporthoz való érzelmi kötődését hivatott jelölni (Tajfel, 1978). Ehhez szorosan kapcsolódik a szelf kategorizációs elmélet, mely rámutat, hogy az egyének nemcsak személyes kapcsolatok által kötődnek csoportokhoz, hanem azáltal is, hogy felismerik a hasonlóságukat és különbségeiket egyes közösségekhez képest, és így be tudják sorolni magukat társadalmi kategóriákba (Tajfel és Turner, 1986).

Roccas és munkatársai (2008) a csoporthoz való tartozás további 4 lényeges aspektusait emeli ki: a fontosság, az elköteleződés, a felsőbbrendűség és a tiszteletadás. A fontosság megmutatja, hogy a csoporttagságot mennyire tartja az egyén az identitása fontos részének. Amennyiben a csoporttagság fontos része az egyén önelképzelésének akkor az a kognitív

aspektusok mellett affektív befolyással is bírhat, vagyis a közös sikerek és veszteségek jobban hathatnak az egyén érzelmeire. Az elköteleződés azt mutatja meg, hogy az egyén mennyire szeretné a csoport javát szolgálni, akár a saját költségén. A felsőbbrendűség azt mutatja meg, hogy az egyén mennyire tekinti a csoportját értékesebbnek a többinél. Az egyén törekszik a pozitív énkép fenntartására, így érthető lehet, hogyha egy csoport, ami integrált részét képezi az egyén identitásának felértékelődik, és felsőbbrendűnek tűnik a többi csoporthoz képest (Turner és Reynolds, 2001). Ugyanakkor ez könnyen vezethet a többi csoporttal szemben leértékelő magatartáshoz. Végül a tiszteletadás azt mutatja meg, hogy az egyén mennyire tiszteli és veti alá magát a csoport vezetőjének, normáinak, értékeinek vagy szimbólumainak. Szélsőséges formában a tisztelete eredményezhet rugalmatlanságot a normákhoz való feltétlen ragaszkodáson, és a kritikák nehéz integrálhatósága okán (Roccas és mtsai, 2008).

Ezen dimenziók hangsúlyosságát és összességében az azonosulás mértékét, környezeti, helyzeti és egyéni jellemzők is befolyásolják. A fontosság dimenziója például felerősödhet, ha változás történik az egyén szociális identitásában. Az elköteleződés mértékére hatással van, hogy az egyén mennyire érzi azt, hogy a csoportnak szüksége van a segítségére, és ez kifejezetten megemelkedhet veszélyhelyzetekben (Eckel és Grossman, 1996). A felsőbbrendűség dimenzióját befolyásolják a versenyhelyzetek, valamint a csoport vélt vagy valós státusza az adott szituációban (Bettencourt és mtsai, 2001). A tiszteletadás dimenziója nagyobb hangsúlyt kaphat, ha a csoport központi, idealizált szimbólumait károsítják, vagy elpusztítják. Például ilyen lehet egy nemzeti zászló elégetése (Haidt és mtsai, 1993).

Fontos azt is kiemelni, hogy ezen dimenziók alapján, változatos mintázattal rendelkezhetnek az egyének. Vannak olyan egyének, akik nem mind a négy dimenzióban alacsony vagy magas pontszámot érnek el. Ez felveti annak a problémáját, hogy nehéz összehasonlítani két eltérő profilú ember azonosulási mértékét és minőségét. Hiszen lehet, hogy azonos értéket értek el összességében, de az egyikük a felsőbbrendűség míg a másik az elkötelezettség dimenzióban kapott magas pontszámot. A két embernek az azonosulása az adott csoporttal teljesen más jellegű, ami eltérő viselkedéshez vezethet (Roccas és mtsai., 2008).

Ez az elmélet a négy dimenziójával és általában a szociális identitás elmélete kiválóan alkalmazható a tartósabb élettartamú csoportok vizsgálatára, mint például a nemzet. A nemzet a csoport egy sajátos formája, ami a szociálpszichológiai kutatások állandó tárgya. Különösen a nemzettel való azonosulás, aminek már korán megkülönböztették többféle formáját. Először elkülönítették azt, ami egyfajta kritika nélküli konformitás, ami elutasítja más nemzetek

értékeit, valamint a valós hazafiságot, mely egyszerűen egy nemzethez való pozitív kötődést jelent (Adorno és mtsai., 1950).

Majd tovább finomították ezeket a csoportosításokat, és háromféle azonosulást különböztettek meg. Egyrészt a vak patriotizmust, amely egyfajta rugalmatlan kötődés az országhoz, mely nem tolerálja a kritikát. Másrészt a konstruktív patriotizmust, mely egyfajta kritikával is rendelkező hűség a nemzethez. Harmadrészt a hagyományos patriotizmust, mely a pozitív affektív kötődés az országhoz (Staub, 1997). Továbbá megkülönböztették a kollektívizmus két típusát, a horizontálisat és a vertikálisat. Ezekben közös, hogy nagyon magas az egyénben a csoporttal, például a nemzettel való azonosulás. Az előbbiben azonban az egyén egyenrangú félnek érzi magát a többi csoporttaggal, és fontos mozgató rugója az egymásra utaltság és a közös célok. Az utóbbiban viszont, a vezetőnek és a csoport normáinak és értékeinek való alávetettség a hangsúlyos (Triandis and Gelfand, 1998).

A nemzettel való azonosulás legújabb megközelítése jelentősen épít a korábbi elméletekre, amikor kötődő és glorifikáló nemzettel való azonosulásról beszél. Az előbbi a nemzethez való pozitív érzelmi kötődés, amely ennek a közösségnek a fontosságát helyezi a középpontba. Az utóbbiban az egyén felsőbbrendűként tekint a csoportjára, és annak értékeire (Roccas és Klar, 2006).

A kollektív áldozati tudat

A nemzettel való azonosulás a kelet-közép európai országokban szorosan összekapcsolódik a múlt traumáival, és így a kollektív áldozati tudattal (Volkan, 1988; László, 2013). A történelem eseményei és az azokról való gondolkodás jelenbéli hatása az utóbbi időben egyre inkább a kutatók érdeklődésének középpontjába kerül. Ebben a témában a kollektív áldozati tudat pedig kikerülhetetlen fogalom.

„A kollektív áldozattá válás a kollektív erőszak eredménye, mely egy csoport agresszív és erőszakos viselkedését jelenti egy másik bármilyen (átmeneti vagy tartós) csoport tagjaival szemben, politikai, gazdasági vagy társadalmi célok elérésének érdekében” (WHO, 2002, p. 215). A kollektív áldozattá válás egy csoport által elszenvedett fizikális károk összessége. A kollektív áldozati tudat, azonban már magában foglalja a pszichológiai élményeket és következményeket is. Ezeknek lehet affektív, kognitív, és viselkedéses következménye, mely befolyásolja a csoportidentitást és a más csoportok felé irányuló viselkedést és attitűdöt is (Noor és mtsai, 2017). A kollektív áldozattá válás származhat közvetlen agresszióból (például:

megszállás, népirtás) és a strukturális agresszióból (például: diszkriminálás) is (Galtung, 1969). Az áldozattá válás megkülönböztethető az időbeli tartósság, a csoport megsemmisülésének és az erőszak szimmetrikusságának mértéke alapján is. Ezen tényezők szubjektív megítélése nagymértékben hozzájárul ahhoz, hogy a csoport milyen mértékben tartja magát áldozatnak. A létrejött áldozati narratívát a nemzet generációkon át tovább örökíti, a történelemkönyveken, különböző kulturális és politikai termékeken, családi és nemzeti sémákon, történeteken keresztül (Wohl és van Bavel, 2011). Összességében azt mondhatjuk, hogy a kollektív áldozati tudat a történelem sérelmein és azok értelmezésén keresztül létrejövő, generációkon átívelő, tartós, stabil vélekedés és érzelmi hozzáállás, ami fontos részét képezi az egyén nemzeti identitásának. Ez az attitűd továbbá hatással van a csoporttagok egymás közötti és más, egy adott konfliktusban érintett vagy kívülálló csoportokkal való interakcióikra is. A különböző áldozati hiedelmek tartalmának minősége pedig befolyásolja a kollektív áldozati tudat hatását (Noor és mtsai., 2017).

Kollektív áldozati hiedelmek

Az összehasonlító áldozati hiedelmeken belül a szakirodalom megkülönböztet exkluzív és az inkluzív áldozati tudatot (Volhardt és Biali, 2015). A magas csoporttal való azonosulás és a felsőbbrendűség érzése együtt jár azzal, hogy az egyén a saját csoport szenvedéseire úgy tekint, mint egyedülálló szenvedésekre. Ez a másokat kizáró, azaz exkluzív kollektív áldozati tudat nagyobb valószínűséggel okoz agresszív viselkedést és negatív vagy bizalmatlan attitűdöt más csoportok felé, és kisebb valószínűséggel eredményez szenzitizációt mások szenvedésével szemben (Noor és mtsai., 2017). Az exkluzív attitűd nagyban hozzájárul, hogy a konfliktusban lévő felek versengjenek, hogy az adott helyzetben ki a valódi áldozat. Ezt abban próbálják összemérni, hogy ki szenvedett többet az adott konfliktusban, vagy, hogy kinek a szenvedése az igazságtalanabb. Ezekben a helyzetekben a csoportokban kialakul egy stratégikus versengő áldozati tudat, mely nagyban hozzájárul a konfliktus fenntartásához. Az áldozati státusz elnyerésében mindkét fél érdekelt, mert így lekerül a csoportról a felelősség, igazolást nyerhet az általuk elkövetett erőszak, és erősítheti a csoport összetartozását, identitását. Ehhez hozzájárul, hogy a konfliktus után az áldozat kompenzáló javakra tehet szert (Noor és mtsai., 2012).

Ezzel szemben az inkluzív kollektív áldozati tudattal rendelkező egyének elfogadják, és figyelembe veszik más csoportok áldozatiságát. Így sokkal pozitívabb attitűddel rendelkeznek és empatikusabban viselkednek más áldozati közösségekkel szemben. Akár a saját ellenfelük,

de más csoportok szenvedésére is érzékenyebbek, így jobban jellemző rájuk a pro-szociális viselkedés. Ez a kollektív áldozati tudat a szenvedés minősége és mennyisége tekintetében is inkluzív. Az ilyen attitűddel rendelkezők, úgy gondolják, hogy mások is szenvedtek úgy, valamint annyira, mint ők. Az inkluzív áldozati tudathoz az is hozzájárulhat, ha a csoport rendelkezik egy speciális hiedelemmel. Például azzal, hogy azt a tanulságot vonta le a szenvedéseikből, hogy nem nézheti tétlenül mások áldozattá válását és ezért segítséget kell nyújtania (Vollhardt és mtsai., 2015).

Összeségében a kollektív áldozati hiedelmek, azaz, az exkluzív, versengő vagy inkluzív nagy hatással van a csoportközi interakciókra és attitűdökre. Az előbbiek nagy valószínűséggel vezetnek agresszív viselkedéshez, míg az utóbbi inkább proszociális viselkedéshez és a pozitív csoportközi attitűdűkhöz (Vollhardt és mtsai., 2015).

Kollektív áldozati tudat és a megbékélés vagy a konfliktus eszkalációjának kérdése

Az, hogy egy nemzet vagy etnikai csoport milyen mértékben tud túllendülni a múlt sérelmein, és félretenni azokat nagyban függ az áldozati tudat típusától. Míg az exkluzív áldozati tudat inkább nehezíti, az inkluzív inkább elősegíti a csoportközi megbékélés kialakulását. A megbékélés azért nagyon fontos aspektus, mert nagyban hozzájárul egy konfliktus lezárásához és a csoportok közötti együttműködés megkezdéséhez (Noor és mtsai., 2012).

Egy közösség ugyanakkor gyakran kerül olyan helyzetben, ahol egyszerre áldozat és elkövető is. Így nehéz tisztán elkülöníteni a két tudati formát, amelyek átfedésbe is kerülhetnek egymással. Az utóbbi időben ráadásul tovább finomodtak ezek a csoportosítások és új áldozat típusokat is feltártak. Például az inkluzív áldozati tudaton belül elkülönítettek szelektív és univerzális attitűdökkel rendelkező áldozati vélekedéseket, melyeket az elfogadás kiterjedésének mértéke különböztet meg. Ugyanis sokszor ez az inkluzivitás csak a csoporthoz (a helyzete vagy tulajdonságai miatt) hasonló áldozati csoportokra terjed ki, a többi szintén szenvedő, akár a konfliktusban résztvevő vagy kívülálló csoportra nem (Cohrs és mtsai, 2015).

A történelmi és földrajzi kontextus figyelembevétele is lényegesen hozzájárult ahhoz, hogy újabban regionális szinten eltérő áldozati vélekedésekre tettek javaslatot a kutatók. Szabó (2020) amellett érvel, hogy a közép-kelet európai népek speciális történelmi adottságaik okán a kollektív áldozati tudatnak további formái is léteznek. Például a magyar kollektív áldozati tudatot történelmen átívelő folytonosság jellemzi. Kezdve az oszmán, a Habsburg, a

német, és az orosz birodalom megszállásán és a Szovjet Unió át egészen Trianonig. A magyarság sok olyan aszimmetrikus történelmi konfliktuson ment keresztül, melyeket máig veszteségként él meg. Többek között ezeknek a történelmi eseményeknek köszönhetően a magyar kollektív áldozati tudatot speciális áldozati hiedelmek jellemzik. amik a következők: a kollektív áldozattá válás láthatatlansága a harmadik fél számára, az elárultság érzése, a vélt területi fenyegetettség és a szenvedésből fakadó büszkeség.

A kollektív áldozattá válás láthatatlansága azt jelenti, hogy az ezt valló személyek úgy érzik, hogy a nemzet szenvedéseit igazságtalanul nem ismerik el mások, sőt meg is feledkeznek róla (Woolford and Wolejszo, 2006). Ez a kollektív áldozati hiedelem összefügg a negatív csoportközi attitűdökkel (Vollhardt és mtsai, 2014).

Az elárultság érzése, azért lehet része a magyar áldozati tudatnak, mert például az oszmán birodalom elleni harcot és szenvedést sokszor úgy interpretálják, mint Európa vagy a kereszténység megvédése. Azaz a magyarok szenvedése más csoportok javát szolgálta, de azok ezt még se „hálálták” meg. További példa lehet, hogy Magyarországnak és más közép-kelet európai országnak, többször ígért segítséget Amerika a Szovjet megszállás alatt, de ezt nem kapták meg (Szabó, 2020). Így például az 56-os forradalom kapcsán is sokszor megjelenik az az interpretáció, hogy a nyugat elárulta Magyarországot (McManus, 2006).

A szenvedésből fakadó büszkeség is nagyban jellemzi a magyar áldozati tudatot. Ez a hiedelem annak köszönhetően alakulhat ki, ha egy csoport hosszú időn keresztül újra és újra áldozattá válik, és így egyfajta erénnyé és büszkeségé alakul a túlélés és az azzal járó szenvedés. Így a magyarság történelmen átívelő folytonos áldozattá válása ennek a hiedelemnek a kialakulásához nagyban hozzájárult (Szabó, 2020).

A vélt területi fenyegetettség, amit Sèvres szindrómának is neveznek (Bilali, 2013) nagyban rezonál a trianoni békeszerződésre. Ez a magyar áldozati tudatnak egy kiemelt eseménye, mely nagy területi veszteséggel járt. A magyar területi integritás többször is fenyegetett volt és meg lett sértve a történelem folyamán, ebből táplálkozik a félelem és hiedelem, hogy ez a jelenben és jövőben is megtörténhet (Szabó, 2020).

Kutatási kérdés és hipotézisek

A kutatás célja, hogy feltárjam, hogy a kelet-közép európai népeknél, jelen helyzetben a magyar emberekénél, kettő, az identitást stabilan és erősen meghatározó tényező, a nemzettel való identifikáció és kollektív áldozati tudat valóban szorosan együtt jár-e. Ezen belül az is a vizsgálat tárgya, hogy az említett fogalmak alapján, milyen mintázatok, profilok jelennek meg ennél a speciális csoportnál. Kutatási kérdéseim közé tartozik, Roccas és munkatársai (2008) által kidolgozott nemzeti identitás elméletéhez hasonlóan, hogy a két típusú nemzettel való azonosulás (glorifikáló, kötődő) és a kollektív áldozati tudat aspektusai kapcsán is léteznek-e heterogén profilok. Ha vannak ilyen heterogén profilok akkor azok mennyiben magyarázhatóak a közép-kelet európai speciális kollektív áldozati tudat típusaival, és hogyan függenek össze a csoportközi vélekedésekkel. A hipotéziseim a következők:

- I. A szenvedésből fakadó büszkeség, az elárultság és az áldozattá válás láthatatlanságának érzése jellemzőbb a magas nemzettel való azonosulással és exkluzív áldozati tudattal rendelkező profilokra és kevésbé jellemző az alacsony nemzettel való azonosulással és szintén alacsony exkluzív áldozati tudattal rendelkező csoportokra.
- II. A revizionista szándék és a kollektív büntudat elvárása a magas nemzettel való azonosulással és exkluzív áldozati tudattal rendelkező profilokra, míg a megbocsátás az alacsony nemzettel való azonosulással és szintén alacsony exkluzív áldozati tudattal rendelkező csoportokra jellemzőbb.

Módszertan

Minta

A kutatásban N=515 fő vett részt, akik közül 44 személyt kizártunk hiányos adat okán, vagy a kitöltés gyorsasága miatt. A végső minta N=471 főből állt. A résztvevők 47,3%-a férfi és 52,7%-a nő volt, az átlagos életkor M=49 év ($SD=15,3$). Lakhely szerint a résztvevők 17,9%-a fővárosi, 20,2%-a valamelyik megyeszékhelyen él, 33,4% egyéb városban és 28,5% falun él. Az iskolai végzettség tekintetében a minta 15,1%-a nem érte el a középszintű végzettséget, 53% középfokú végzettséggel rendelkezik és 31,9% főiskolát vagy egyetemet végzett. A minta az életkor, nem, lakhely és régió tekintetében reprezentatív. Saját bevallásuk szerint egy 1-10-es skálán, ahol az 1 a szélsőbal a 10 a szélsőjobb, az emberek 60,2% inkább bal (1-5), 39,8% (6-10) inkább jobb oldalnak vallja magát ($M=5,41$; $SD=2,16$).

Vizsgálati elrendezés

A vizsgálat egy nemzetközi kutatás része, amiben a résztvevők random mód lettek beválogatva. A vizsgálati személyeket egy online anonim kérdőívcsomag kitöltésére kértük meg.

Mérőeszközök:

Nemzettel való azonosulás

A nemzettel való azonosulást Szabó és László (2014) kérdőíve alapján mértük föl, amelyet Roccas és munkatársai (2006) által létrehozott kétdimenziós modell alapján alkottak meg. Az azonosulás két típusa mentén 3-3 állítást kellett a résztvevőknek egy 7 fokú Likert skálán értékelniük, az alapján, hogy mennyire értenek vele egyet. Az egyik dimenzió a glorifikáló (Cronbach-alfa=0,848) (pl. „Más népekkel összehasonlítva, a magyarok különbek.”) a másik a kötődő (Cronbach-alfa=0,937) („A magyarságom fontos része annak, hogy ki vagyok”) nemzettel való azonosulás volt.

Kollektív áldozati hiedelmek

A kollektív áldozati hiedelmek kérdőíve a nemzet múltbeli sérelmeivel kapcsolatos vélekedéseit méri. A nemzetközi kutatásokban használt exkluzív, inkulzív és centralitás

dimenziókon (Szabó és mtsai., 2022) kívül, további vélekedési típusokat is vizsgáltunk Szabó (2020) nyomán, amelyek jóval specifikusabbak a kelet-közép európai történelmi traumákra, különös tekintettel a magyarok múltbeli traumáira. Így 17 állítás segítségével a kollektív áldozati tudat 6 dimenzióját vizsgáltuk. A fontosság mértéke, (Cronbach-alfa= 0,785) azt határozza meg, hogy a személy mennyire tartja jelentősnek a saját csoportja szenvedéseit (pl. „A magyarokat ért sérelmekről való tudásom, hatással volt arra, hogy kivé váltam.”). Az exkluzív áldozati tudat (Cronbach-alfa= 0,938) arra utal, hogy a csoport múltbeli sérelmei minőségileg és mennyiségileg is egyedülállóak voltak (pl. „Bár minden szenvedéstörténet valamelyest eltér egymástól, a magyaroké valóban példa nélküli.”). Az inkluzív áldozati vélekedés (Cronbach-alfa= 0,844) megengedi annak a lehetőségét, hogy mások szenvedéseit saját csoporthoz hasonlónak tartsa a személy (pl. „Más kelet-közép-európai országok népei is szenvedtek annyit, mint amennyit a magyarok”). A maradék három dimenzió mérésére szánt állításokat mi alakítottuk ki. A cserbenhagyottság áldozati vélekedés (Cronbach-alfa= 0,832) arra hiedelemre vonatkozik, hogy a magyar csoportot a múltban számtalanszor elárulták és becsapták (pl. „Magyarországot az évszázadok során többször is elárulta a Nyugat.”). A szenvedés büszkeség (Cronbach-alfa= 0,881) azt a kollektív hiedelmet méri, mely szerint a magyar nemzetet a szenvedései tették nagygyá (pl. „A történelem során számtalan csatát veszítettünk el, de mindig erősebbek lettünk tőle.”). Végül a láthatatlanság (Cronbach-alfa= 0,766) azt a sérelmet írja le, mely szerint más csoportok nem ismerik a magyarság múltbeli traumáit (pl. „A legtöbb nemzet tagjai a világon nem sokat tudnak a magyarokat ért történelmi elnyomásról.”). Az összes dimenzióhoz 3-3 állítás tartozott, kivéve a láthatatlanság, amelyből egy állítást kizártunk az alacsony reliabilitása miatt, így csak kettő maradt ebben a dimenzióban.

Megerősítő faktorelemzést végeztünk JASP program segítségével (JASP Team, 2024). Az adatok nem normál eloszlása, valamint ordinális skálatípus használata miatt átlósan súlyozott négyzetes becslésen (Diagonally Weighted Least Squares: DWLS) alapuló robusztus eljárást alkalmaztunk (Li, 2016). Az illeszkedési mutatók közül a Comparative Fit Index (CFI), a Tucker-Lewis Non-normed Fit Index (TLI), a Root-Mean-Square Error of Approximation (RMSEA), és Standardised Root Mean square Residual (SRMR) mutatókat vizsgáltuk. Lévéen a DWLS becslésen alapuló eljárás szélsőségesebb illeszkedési mutatókat eredményez, követve a szakirodalmat a következő határértékekkel számoltunk (Hooper, Coughlan, és Mullen, 2008) ; Schermelleh-engel és mtsai., 2003): az RMSEA esetén 0,06 alatti értéket, a CFI és a TLI esetén 0,95 feletti értéket tekintettük elfogadhatónak. A fontosság dimenzióját kihagytuk az

elemzésből, hiszen ez nem az áldozati hiedelem minőségére, vagy fajtájára vonatkozik, hanem egy ennél általánosabb, átfogóbb változó. Ezek alapján láthatjuk, hogy a teoretikus öt faktorba különülnek el a változók, és ez a felosztás működik a legjobban, így ezt használtuk a későbbi statisztikai elemzések során.

1. Táblázat

A kollektív áldozati hiedelmek típusait felmérő kérdőívünk megerősítő faktorelemzéseinek az eredményei

	CMIN	CHI	DF	CFI	TLI	RMSEA	90%CI
1 faktor	50,64	3898,98	77	0,92	0,91	0,35	0,34-0,36
Teoretikus 5 faktor	2,46	164,88	67	1,00	1,00	0,06	0,05-0,07
Feltáró faktor elemzés alapján	3,32	222,43	67	1,00	1,00	0,08	0,07-0,09

Kollektív Büntudat Elvárása

A következő részben a Kollektív Büntudat Skála magyar nyelvű adaptációjának, egy dimenzióját, a Kollektív Büntudat Elvárásának 3 itemjét (Cronbach-alfa= 0,871) vettük fel, melyek a külső csoportoktól elvárt büntudat mértékét méri (pl. „Más nemzetek melyek a magyarok kárára jutottak előnyökhöz, tartoznak nekünk.”). Ezt a kérdőívet Branscombe, Slugoski és Kappen (2004) után Csertő és munkatársai (2016) adaptáltak magyar nyelvre.

Megbékélés

Ezt követően a kitöltőknek az általunk megfogalmazott 2 állításról kellett szintén ítéletet hozniuk, melyekkel a megbékélés mértékét vizsgáltuk (Cronbach-alfa= 0,868). A következő állításokkal mértük fel ezt a dimenziót: „Itt az ideje, hogy a magyarság és a szomszédos nemzetek megbékéljenek egymással.”, „Bármilyen sérelmeket táplál a magyarság a szomszédos nemzetekkel szemben, túl kell lépniük ezeken az együttműködés érdekében.”.

Revizionizmus

Majd ismét két általunk megfogalmazott állítást kellett elbírálniuk a vizsgálati személyeknek, melyek a múltbéli területi integritáshoz kapcsolódó sérelmekből, áldozatiságból létrejövő revizionista törekvések felmérésére szolgáltak (Cronbach-alfa= 0,716). A következők voltak az állítások: „Ha lehetőség kínálkozik, politikai konfliktusok

arán is támogatnunk kell a magyarság területi egységének helyreállítását.”, „Amit a szomszédos népek velünk tettek az első világháborút követően, az máig megbocsáthatatlan.”.

Az eddig felsorolt tétel típusok mindegyikénél a kitöltőket arra kértük, hogy jelöljék egy 7-fokú skálán az állítással való egyetértésüket, ahol az egyes „egyáltalán nem értek egyet” a 7 pedig a „teljes mértékben egyetértek vele” jelentéssel bírt.

Adatelemzés módja

Első lépésként korrelációs elemzést végeztünk, a változók összefüggéseiknek vizsgálatának céljából. Második lépésként az exkluzív, inkluzív és fontosság áldozati vélekedések és a glorifikáló, valamint kötődő azonosulási módok bevonásával Látens Profil Elemzést végeztünk. Ez a hagyományos változóorientált megközelítéssel szemben úgynevezett személyorientált, azaz látensprofil-elemzést alkalmaz annak érdekében, hogy a teljes mintában látens módon jelenlévő jellemzőkből különböző profilokat tárjon fel. A lehetséges csoportfelosztások vizsgálata során a modell elfogadhatósága szempontjából az alacsony BIC, SABIC, AIC, és LogLik, valamint a magas entrópia értéket és a 0,7 fölötti besorolási értéket tekintettük mérvadónak (Nylund, Asparouhov, és Muthén, 2007).

Harmadik lépésként regresszió elemzést végeztünk, ahol a kialakult profilokat vizsgáltuk egyéb változók mentén. A statisztika elvégzésére a Jamovi 2.3 programot használtuk (The jamovi project, 2022).

Eredmények

Leíró statisztikai eredmények

Mivel az adatok nem normál eloszlásúak, így Spearman korrelációs elemzést végeztem, hogy megvizsgáljam a változók közötti összefüggéseket (2. táblázat). Az eredmények azt mutatják, hogy a résztvevők életkora pozitívan korrelált mind a kötődő nemzettel való azonosulással, az inkluzív, a fontosság, a láthatatlanság, a szenvedés büszkeség és az elárultság kollektív áldozati hiedelmekkel, valamint a megbékélés mértékével is. Ez a változó azonban negatívan korrelált a politikai orientációval, azaz a magukat inkább baloldalinak tekintő emberek inkább idősebbek. A nőkre inkább jellemzőbb a kötődő nemzettel való azonosulás és a megbocsátás. Minél magasabb iskolai végzettséggel rendelkezik valaki, annál jellemzőbb rá az inkluzív kollektív áldozati hiedelem, valamint kevésbé jellemzőek rájuk a revizionista törekvések. A saját bevallásuk szerint inkább jobb oldali emberek, a nemzettel való azonosulás mind a két módjával, a revizionista törekvéssel, a kollektív büntudat elvárásával, valamint a kollektív áldozati hiedelmek közül az exkluzívval, a fontossággal, a szenvedésből fakadó büszkeséggel, az elárultsággal és a láthatatlansággal pozitív összefüggést mutattak. Ezzel szemben negatívan korreláltak a megbékéléssel és az inkluzív áldozati tudattal. Az elméleti megközelítés alapján a kötődő nemzettel való azonosulás pozitív módon függött össze a glorifikáló nemzettel való azonosulással és az összes kollektív áldozati hiedelemmel, kivéve az inkluzivitást. Továbbá pozitívan korrelált mind a megbocsátással, a büntudat elvárásával és a revizionista törekvésekkel is. A glorifikáló nemzettel való azonosulás hasonló összefüggéseket mutatott, kivéve a megbocsátást, amivel nem mutatott összefüggést. Az exkluzív áldozati hiedelem pozitív irányban függött össze a fontosság, a szenvedésből fakadó büszkeség, az elárultság és a láthatatlanság hiedelmekkel, valamint a büntudat elvárásával és a revizionista törekvésekkel, azonban negatívan korrelált az inkluzivitással. Az inkluzív áldozati hiedelem pozitívan korrelált a fontosság, a láthatatlanság és a szenvedés büszkeség kollektív áldozati hiedelmekkel, valamint a megbocsátással. A fontosság kollektív áldozati hiedelme pozitívan korrelált az összes áldozati hiedelemmel és a nemzettel való azonosulással mind a két módjával, valamint a megbocsátással a revizionista törekvésekkel és a büntudat elvárásával is. Ugyanez volt jellemző a szenvedés büszkeség, a láthatatlanság és az elárultság kollektív áldozati hiedelmére is, azzal az egy kivétellel, hogy az utóbbi nem függött össze az inkluzivitással és az elárultsággal. A revizionista törekvés, ahogy már említettem számos változóval összefügg, azonban még fontos kiemelni, hogy a büntudat elvárásával pozitívan korrelál.

2. Táblázat

A vizsgált változók közti korrelációs összefüggések és leíró eredmények

MEGBOCS	BŰNTUDATEL	REVIZION	ELÁRULTS	SZENVEDBŰ	LÁTHAT	FONTOS	INKLU	EXKLU	GLOR	KÖTŐDŐ	POLOR	EDU	NEM	KOR
5,83	4,12	4,13	4,85	4,83	5,29	4,96	4,52	4,62	4,02	5,26	5,41	3,87	1,53	49
1,43	1,78	1,91	1,61	1,68	1,51	1,49	1,44	1,88	1,68	1,79	2,16	1,36	0,5	15,3
0,23***	0,05	0,03	0,14**	0,16***	0,16***	0,20***	0,15**	0,10*	0,00	0,22***	-0,11*	0,00	0,07	—
0,12*	-0,08	-0,06	-0,06	0,04	0,02	-0,02	-0,02	-0,05	-0,01	0,12*	0,03	-0,04	—	NEM
0,03	-0,09	-0,13**	-0,02	-0,08	0,09	-0,02	0,11*	-0,06	-0,03	-0,08	0,01	—	—	EDU
-0,12*	0,30***	0,26***	0,38***	0,30***	0,25***	0,29***	-0,13**	0,28***	0,36***	0,29***	—	—	—	POLOR
0,25***	0,54***	0,49***	0,55***	0,68***	0,51***	0,71***	0,07	0,61***	0,69***	—	—	—	—	KÖTŐDŐ
0,04	0,61***	0,55***	0,59***	0,70***	0,38***	0,67***	0,00	0,65***	—	—	—	—	—	GLOR
0,04	0,73***	0,66***	0,68***	0,74***	0,56***	0,73***	-0,10*	—	—	—	—	—	—	EXKLU
0,33**	-0,02	0,04	0,04	0,11*	0,13**	0,14**	—	—	—	—	—	—	—	INKLU
0,21***	0,70***	0,64***	0,69***	0,77***	0,62***	—	—	—	—	—	—	—	—	FONTOS
0,23***	0,53***	0,47***	0,61***	0,54***	—	—	—	—	—	—	—	—	—	LÁTHAT
0,16***	0,63***	0,59***	0,65***	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	SZENVEDBŰ
0,06	0,68***	0,63***	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	ELÁRULTS
-0,00	0,77***	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	REVIZION
-0,01	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	BŰNTUDATEL
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	MEGBOCS

Megjegyzés: * p < .05, ** p < .01, *** p < .001., EDU: edukáltság mértéke, POLOR: politikai orientáció, KÖTŐDŐ: kötődő nemzettel való azonosulás, GLOR: glorifikáló nemzettel való azonosulás, EXKLU: exkluzív áldozati tudat, INKLU: inkluzív áldozati tudat, FONTOS: áldozati tudat fontosságága, LÁTHAT: láthatatlanság, SZENVEDBŰ: szenvedésből fakadó büszkeség áldozati tudata, ELÁRULTS: elárultság, REVIZION: revizionizmus, BŰNTUDATEL: kollektív büntudat elvárása, MEGBOCS: megbocsátás.

Látens Profilelemzés a kollektív áldozati hiedelmek és a nemzettel való azonosulás alapján

Következő lépésként Látens Profil Elemzést végeztem, ahol kettő-öt profilból álló modellek illeszkedését vizsgáltam (3. táblázat). Az illeszkedési mutatók, azaz az alacsony BIC, AIC és Log-Likelihood értékek alapján a 4-es modell tűnt a legmegfelelőbbnek. Noha a 2-es modell entrópia értéke és BIC értékei jóval kedvezőbb illeszkedést mutattak, az AIC és a LogLikelihood mutatók, valamint a modell jó értelmezhetősége végett a 4-es modell mellett döntöttem. Az első csoportba, 68 személy (16,8%) került besorolásra, akik az átlagnál magasabb értékeket értek el az exkluzivitás ($M=6,52$; $SD=0,57$), az inkluzivitás ($M=5,79$; $SD=0,92$), a fontosság ($M=6,38$; $SD=0,73$), a glorifikálás ($M=5,86$; $SD=1,18$) és a kötődés ($M=6,28$; $SD=1,37$) dimenziójában is. A változókon mutatott mintázat alapján kettős áldozatiságú és magas azonosulású (KM) csoportnak neveztem el a profilt. A második csoportban 146 személyt (36%) sorolt a program, akik minden változó tekintetében átlagos értékeket értek el (exkluzivitás: $M=4,27$; $SD=0,69$; inkluzivitás: $M=4,41$; $SD=0,99$; fontosság: $M=4,58$; $SD=1,03$; glorifikálás: $M=3,86$; $SD=1,27$; kötődés: $M=5,01$; $SD=1,57$). Ezt a profilt átlagos áldozatiságú és azonosulású csoportnak (Á) neveztem el. A harmadik csoportban 96 ember (23,7%) található, akik minden dimenzióban átlag alatti értéket értek el (exkluzivitás: $M=1,86$; $SD=0,71$; fontosság: $M=3,51$; $SD=1,49$; glorifikálás: $M=2,44$; $SD=1,27$; kötődés: $M=3,95$; $SD=1,96$), kivéve az inkluzivitást ($M=4,88$; $SD=1,7$), melyben átlag fölötti pontszámot mutattak. Őket inkluzív áldozatiságú és alacsony azonosulású csoportnak (IA) neveztem el. A negyedik csoportban 95 egyén (23,5%) került, akik az elsőhöz hasonlóan minden dimenzióban az átlagnál magasabb pontszámot értek el (exkluzivitás: $M=6,45$; $SD=0,56$; fontosság: $M=6,86$; $SD=1,00$; glorifikálás: $M=4,61$; $SD=1,34$; kötődés: $M=6,15$; $SD=1,27$), kivéve az inkluzivitást ($M=3,38$; $SD=1,11$), ahol az átlaghoz képest alacsony értéket értek el a résztvevők. Ezért rájuk exkluzív áldozatiságú és magas azonosulású (EM) csoportként hivatkozok (1. ábra).

2. Táblázat:

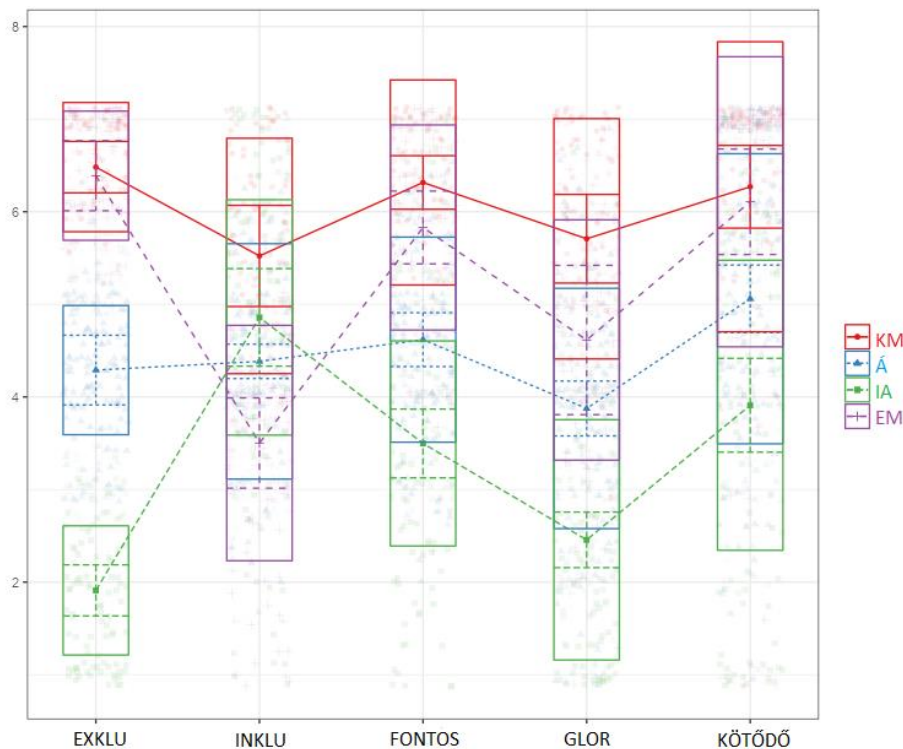
A látens profil elemzés 1-5 csoportos modelljeinek összehasonlítása.

Class	LogLik	AIC	BIC	SABIC	ENT	avePP	BLRT_p
1	-3372	6785	6865	6801	1.000	-	-
2	-3319	6690	6794	6712	0.83	0,90-0,96	0,01
3	-3330	6725	6853	6751	0.73	0,73-0,92	0,82
4	-3302	6679	6832	6711	0.77	0,76-0,92	0,01
5	-3298	6685	6861	6721	0.73	0,63-0,93	0,49

Megjegyzés: LogLik: Log-likelihood, AIC: Akaike Information Criterion, BIC: Bayesian Information Criterion, SABIC: Sample-size Adjusted BIC, ENT: Entropy, avePP: average Posterior Probability, BLRT_p: Bootstrap Likelihood Ratio Test p-value.

1. Ábra:

A négy modell látens profil mintázata

Megjegyzés: KM: kettős áldozatiságú és magas azonosulású, Á: átlagos, IA: inkluzív áldozatiságú és alacsony azonosulású, és EM: exkluzív áldozatiságú és magas azonosulású csoport. EXKLU: exkluzív áldozati tudat, INKLU: inkluzív áldozati tudat, FONTOS: áldozati tudat fontossága, GLOR: glorifikáló nemzettel való azonosulás, KÖTŐDŐ: kötődő nemzettel való azonosulás.

A profilok vizsgálata egyéb változók mentén

A hipotéziseim vizsgálatához hierarchikus multinominális logisztikus regresszió elemzést végeztem, amit három modellre bontottam (4. táblázat). Az első modellben a demográfiai változók segítségével vizsgáltam a csoportok közti különbségeket. Az eredmények alapján elmondható, hogy a kettős áldozatiságú és magas azonosulású (KM), valamint az exkluzív áldozatiságú és magas azonosulású (EM) profil inkább jellemzőbb az idősebbekre ($B=0,03$; $p=0,017$) ($B=0,03$; $p=0,022$) és a férfiakra ($B=-0,78$; $p=0,035$) ($B=-0,67$; $p=0,043$), mint az inkluzív áldozatiságú és alacsony azonosulású profil (IA). Ugyanakkor a kettős áldozatiságú és magas azonosulású (KM), valamint az inkluzív áldozatiságú és alacsony azonosulású (IA) csoport inkább jellemző az iskolázottabb személyekre ($B=0,32$; $p=0,012$) ($B=0,34$; $p=0,005$), mint az exkluzív áldozatiságú és magas azonosulású csoport. A politikai orientáció tekintetében a kettős áldozatiságú (KM), valamint az exkluzív áldozatiságú és magas azonosulású (EM) csoport tagjai inkább jobb oldalinak vallják magukat, mint az átlagos (Á)

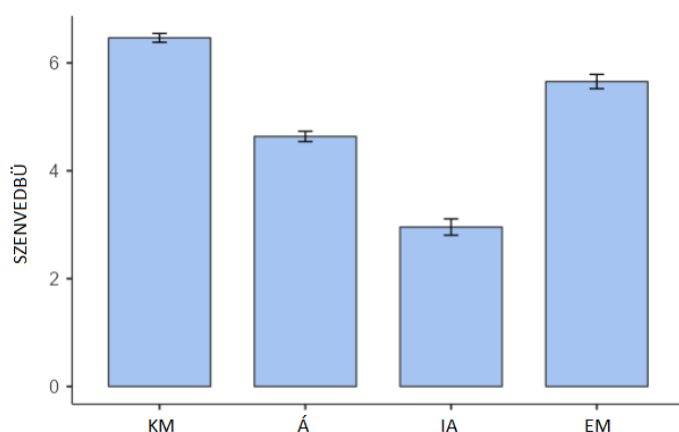
($B=0,26$; $p=0,001$) ($B=0,16$; $p=0,018$) és az inkluzív áldozatiságú és alacsony azonosulású csoport (IA) tagjai ($B=0,37$; $p<0,001$) ($B=0,27$; $p<0,001$).

A második modellben a demográfiai változók mellett a kollektív áldozati hiedelmek összefüggését is vizsgáltam profilokkal. A modell eredményei alátámasztották a hipotézisemet, mely szerint a szenvedésből fakadó büszkeség, az elárultság és az áldozattá válás láthatatlanságának érzése jellemzőbb a magas nemzettel való azonosulással és exkluzív áldozati tudattal rendelkező profilokra és kevésbé jellemző az alacsony nemzettel való azonosulással és szintén alacsony exkluzív áldozati tudattal rendelkező csoportokra.

A szenvedésből fakadó büszkeség tekintetében mind a négy csoport szignifikánsan eltért egymástól. A kettős áldozatiságú és magas azonosulású (KM) csoport szignifikánsan magasabb pontszámokat ért el ebben a dimenzióban, mint a másik három profil tagjai (KM-EM: $B=1,05$; $p<0,001$; KM-Á: $B=0,54$; $p=0,011$; KM-IA: $B=2,28$; $p<0,001$). Az exkluzív áldozatiságú és magas azonosulású (EM) csoport szignifikánsan magasabb pontszámokat ért el, mint az átlagos (Á) ($B=0,44$, $p=0,002$) és az inkluzív áldozatiságú és alacsony azonosulású (IA) ($B=1,23$; $p<0,001$) csoport. Az átlagos (Á) csoport csak az inkluzív áldozatiságú és magas azonosulású (IA) csoporthoz képest ért el szignifikánsan magasabb értékeket ($B=0,79$; $p<0,001$). Összeségében a szenvedésből fakadó büszkeség pontszámainak alapján, így követik egymást a profilok csökkenő sorrendben: $KM > EM > Á > IA$ (2. Ábra).

2. Ábra

A négy profil szenvedés büszkeség átlagainak összehasonlítása

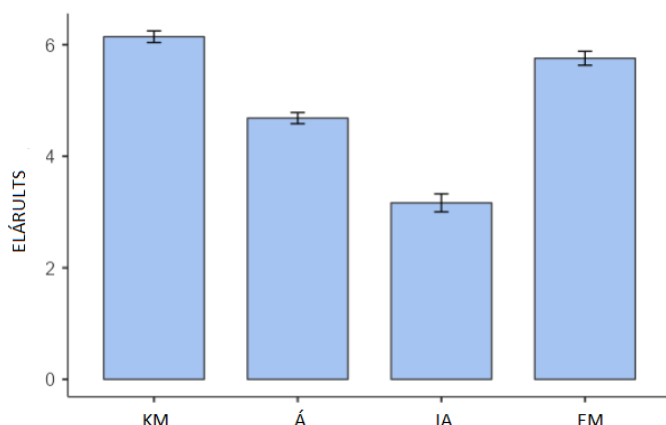

Az elárultság érzésének dimenziójában az inkluzív áldozatiságú és alacsony azonosulású (IA) csoport szignifikánsan alacsonyabb pontszámokat ért el, mint a másik

három csoport (IA-KM: $B=-1,09$; $p<0,001$; IA-EM: $B=-0,95$; $p<0,001$; IA-Á: $B=-0,55$; $p<0,001$). Az átlagos (Á) csoport pedig szignifikánsan alacsonyabb értékeket ért el, mint a két magas azonosulású csoport (Á-KM: $B=-0,54$, $p=0,011$; Á-EM: $B=-0,40$; $p=0,011$), (3. Ábra).

3. Ábra

A négy profil elárultság átlagainak összehasonlítása

Az áldozatiság láthatatlanságának dimenziójában a kettős áldozatiságú (KM), valamint az exkluzív áldozatiságú és magas azonosulású (EM) csoportok szignifikánsan magasabb értékeket értek el, mint az inkluzív áldozatiságú és alacsony azonosulású (IA) csoport ($B=0,49$; $p=0,050$), ($B=0,63$; $p=0,002$). Továbbá az exkluzív áldozatiságú és magas azonosulású (EM) csoport az átlagos (Á) csoportnál is szignifikánsan magasabb pontszámokat ért el az említett változó mentén ($B=0,56$; $p<0,001$).

A multinominális regresszió harmadik modelljében a fentebbi változókon túl egyéb csoportközi változók összefüggését vizsgáltam a kapott profilokkal. Az eredmények csupán részben igazolták be a hipotéziseimet. A revizionista szándék és a kollektív büntudat elvárása a magas nemzettel való azonosulással és exkluzív áldozati tudattal rendelkező profilokra, míg a megbocsátás az alacsony nemzettel való azonosulással és szintén alacsony exkluzív áldozati tudattal rendelkező csoportokra jellemzőbb.

A megbocsátás dimenziójában az inkluzív áldozatiságú és alacsony azonosulású (IA) csoport szignifikánsan magasabb pontszámokat ért el, mint az átlagos (Á) ($B=0,76$; $p<0,001$) és az exkluzív áldozatiságú és magas azonosulású (EM) csoport ($B=0,89$; $p<0,001$). Továbbá a kettős áldozatiságú (KM) csoport szintén szignifikánsabban magasabb pontszámokat ért el, mint az exkluzív áldozatiságú és magas azonosulású (EM) csoport ($B=0,47$; $p=0,008$). A

kollektív büntudat elvárása mentén a kettős (KM) és az exkluzív áldozatiságú és magas azonosulású (EM) csoport is szignifikánsan magasabb pontszámokat ért el, mint az átlagos (Á) ($B=0,65$, $p=0,004$), ($B=0,47$; $p=0,006$), valamint az inkluzív áldozatiságú és alacsony azonosulású csoport (IA) ($B=0,70$; $p=0,018$), ($B=0,52$; $p=0,042$). A revizionizmus dimenziójában az inkluzív áldozatiságú és alacsony azonosulású (IA) csoport szignifikánsan alacsonyabb pontszámokat ért el, mint a kettős (KM) ($B= -0,54$; $p=0,029$) és az exkluzív áldozatiságú és magas azonosulású (EM) csoport ($B= -0,46$, $p=0,033$).

4. Táblázat

Hierarchikus multinominális logisztikus regressziós elemzés eredményei

Modell 1: R ² _N =0.064; χ ² (12) =44.3								
Membership	Predictor	B	95% Confidence Interval		SE	Z	p	Odds ratio
			Lower	Upper				
Á - KM								
IA - KM	POLOR	-0.26	-0.42	-0.10	0.08	-3.23	0.001	0.77
	KOR	-0.03	-0.05	-0.01	0.01	-2.39	0.017	0.97
	NEM	0.78	0.05	1.50	0.37	2.11	0.035	2.18
	POLOR	-0.37	-0.55	-0.20	0.09	-4.14	< .001	0.69
EM - KM								
	EDU	-0.32	-0.57	-0.07	0.13	-2.52	0.012	0.73
EM - Á								
	POLOR	0.16	0.03	0.29	0.07	2.36	0.018	1.17
EM - IA								
	KOR	0.03	0.00	0.05	0.01	2.30	0.022	1.03
	NEM	-0.67	-1.32	-0.02	0.33	-2.03	0.043	0.51
	EDU	-0.34	-0.58	-0.10	0.12	-2.79	0.005	0.71
	POLOR	0.27	0.12	0.43	0.08	3.45	< .001	1.31

Modell 2: R ² _N =0.041; χ ² (21) =313.7; p<0.001								
Á - KM								
	SZENVEDBÜ	-1.49	-2.01	-0.97	0.26	-5.64	< .001	0.23
	ELÁRULTS	-0.54	-0.95	-0.12	0.21	-2.53	0.011	0.59
IA - KM								
	NEM	1.22	0.18	2.27	0.54	2.29	0.022	3.40
	SZENVEDBÜ	-2.28	-2.87	-1.68	0.30	-7.47	< .001	0.10
	ELÁRULTS	-1.09	-1.60	-0.58	0.26	-4.22	< .001	0.34
	LÁTHATAT	-0.49	-0.98	-	0.25	-1.96	0.050	0.61
EM - KM								
	EDU	-0.40	-0.68	-0.12	0.14	-2.78	0.005	0.67
	SZENVEDBÜ	-1.05	-1.56	-0.54	0.26	-4.04	< .001	0.35
IA - Á								
	SZENVEDBÜ	-0.79	-1.11	-0.47	0.16	-4.80	< .001	0.45
	ELÁRULTS	-0.55	-0.88	-0.23	0.17	-3.33	< .001	0.58
EM - Á								
	SZENVEDBÜ	0.44	0.16	0.73	0.14	3.06	0.002	1.56
	ELÁRULTS	0.40	0.09	0.71	0.16	2.54	0.011	1.49
	LÁTHATAT	0.56	0.23	0.88	0.17	3.36	< .001	1.74
EM - IA								
	NEM	-0.92	-1.83	-0.02	0.46	-1.99	0.046	0.40
	EDU	-0.39	-0.72	-0.06	0.17	-2.30	0.022	0.68
	SZENVEDBÜ	1.23	0.83	1.63	0.20	6.01	< .001	3.42
	ELÁRULTS	0.95	0.54	1.37	0.21	4.50	< .001	2.59
	LÁTHATAT	0.63	0.23	1.03	0.20	3.09	0.002	1.88

Modell 3: $R^2_N=0.049$; $\chi^2(30)=378.2$; $p<0.001$								
Á - KM								
NEM	0.98	0.10	1.87	0.45	2.18	0.029	2.68	
EDU	-0.38	-0.71	-0.05	0.17	-2.28	0.022	0.68	
SZENVEDBÜ	-1.31	-1.84	-0.77	0.27	-4.76	< .001	0.27	
BÜNTUDATEL	-0.65	-1.09	-0.20	0.23	-2.86	0.004	0.52	
IA - KM								
NEM	1.41	0.25	2.57	0.59	2.39	0.017	4.11	
SZENVEDBÜ	-2.13	-2.78	-1.49	0.33	-6.50	< .001	0.12	
ELÁRULTS	-0.72	-1.28	-0.16	0.29	-2.50	0.012	0.49	
LÁTHATAT	-0.67	-1.22	-0.12	0.28	-2.38	0.017	0.51	
BÜNTUDATEL	-0.70	-1.28	-0.12	0.30	-2.37	0.018	0.50	
REVIZIONIZ	-0.54	-1.03	-0.06	0.25	-2.18	0.029	0.58	
EM - KM								
EDU	-0.46	-0.80	-0.16	0.15	-3.02	0.003	0.63	
SZENVEDBÜ	-0.89	-1.41	-0.37	0.27	-3.35	< .001	0.41	
MEGBOCSÁT	-0.47	-0.81	-0.12	0.18	-2.64	0.008	0.63	
IA - Á								
SZENVEDBÜ	-0.83	-1.21	-0.45	0.19	-4.26	< .001	0.44	
ELÁRULTS	-0.44	-0.83	-0.06	0.20	-2.28	0.023	0.64	
MEGBOCSÁT	0.76	0.40	1.12	0.18	4.11	< .001	2.14	
EM - Á								
SZENVEDBÜ	0.42	0.11	0.72	0.15	2.70	0.007	1.52	
LÁTHATAT	0.49	0.16	0.83	0.17	2.86	0.004	1.64	
BÜNTUDATEL	0.47	0.13	0.80	0.17	2.72	0.006	1.59	
EM - IA								
SZENVEDBÜ	1.24	0.78	1.70	0.24	5.28	< .001	3.46	
ELÁRULTS	0.61	0.13	1.08	0.24	2.52	0.012	1.83	
LÁTHATAT	0.83	0.36	1.30	0.24	3.46	< .001	2.30	
MEGBOCSÁT	-0.89	-1.33	-0.45	0.22	-3.99	< .001	0.41	
BÜNTUDATEL	0.52	0.02	1.01	0.25	2.04	0.042	1.68	
REVIZIONIZ	0.46	0.04	0.88	0.22	2.13	0.033	1.59	

Megjegyzés: R^2_N : Nagelkerke féle R^2 . KM: kettős áldozatiságú és magas azonosulású, Á: átlagos, IA: inkluzív áldozatiságú és alacsony azonosulású, és EM: exkluzív áldozatiságú és magas azonosulású csoport. EDU: edukáltság mértéke, POLOR: politikai orientáció, KÖTÖDŐ: kötődő nemzettel való azonosulás, GLOR: glorifikáló nemzettel való azonosulás, EXKLU: exkluzív áldozati tudat, INKLU: inkluzív áldozati tudat, FONTOS: áldozati tudat fontosságága, LÁTHAT: az áldozati tudat láthatatlanságának érzése, SZENVEDBÜ: szenvedésből fakadó büszkeség áldozati tudata, ELÁRULTS: elárultság érzésének az áldozati tudata, REVIZION: revizionizmus, BÜNTUDATEL: kollektív büntudat elvárása, MEGBOCS: megbocsátás.

Megvitatás

A jelen vizsgálatom célja az volt, hogy feltárjam, hogy a kelet-közép európai népeknél, azon belül is a magyar embereknél, a nemzettel való azonosulás és a kollektív áldozati tudat valóban szorosan együtt jár-e. Ezen felül még arra kerestem a választ a hipotéziseim által, hogy az említett fogalmak alapján, milyen mintázatok, profilok jelennek meg ennél a konkrét csoportnál és hogy ezek milyen összefüggéseket mutatnak a speciális kelet-közép európai áldozati hiedelmekkel és a csoportközi vélekedésekkel.

Az eredmények alapján az első hipotézist összeségében elfogadhatjuk, azaz a szenvedésből fakadó büszkeség, az elárultság és az áldozattá válás láthatatlanságának érzése jellemzőbb a magas nemzettel való azonosulással és exkluzív áldozati tudattal rendelkező profilokra és kevésbé jellemző az alacsony nemzettel való azonosulással és szintén alacsony exkluzív áldozati tudattal rendelkező csoportra. A szenvedésből fakadó büszkeség differenciált leginkább a négy csoport között. Ha csökkenő sorrendbe raknánk a négy csoportot a nemzettel való azonosulásuk és exkluzív áldozati tudatuk mértéke alapján, valamint a szenvedésből fakadó büszkeség pontszámai szerint, ugyanazt kapnánk: $KM > EM > \acute{A} > IA$. Ez az eredmény alátámasztja, hogy a magyarság nemzeti tudatának egy igen szerves és fontos részét képezi a szenvedésből fakadó büszkeség (Szabó, 2020). A profilok mintázata alapján azt is leszűrhetjük, hogy ez a speciális kelet-közép európai áldozati hiedelem szorosan összefügg a kötődő és a glorifikáló nemzettel való azonosulással, valamint az exkluzív kollektív áldozati hiedelemmel és a fontosság dimenziójával is.

Az elárultság az inkluzív áldozatiságú és alacsony nemzettel való azonosulású (IA) csoportot különítette el igazán, ugyanis ebben a dimenzióban ez a csoport szignifikánsan alacsonyabb értékeket ért el, mint a másik három. Ez alátámasztja az inkluzivitás és a pozitív csoportközi vélekedések összefüggését (Noor és mtsai., 2012). Ugyanakkor a kettős (exkluzív és inkluzív) áldozati tudattal rendelkező csoportnál (KM) is szignifikánsan alacsonyabb értékekkel rendelkezett ez a profil (IA), ami rávilágít arra, hogy az elárultság dimenziójában, a mind a két összehasonlító kollektív áldozati tudattal rendelkező profil (KM) esetében az exkluzivitás, és az abból fakadó negatívabb csoportközi attitűdök rendelkeznek nagyobb befolyásoló erővel. Ez alapján a magyarok körében az erős vagy átlagos nemzettel való azonosulással és az ezzel szorosan összefüggő exkluzív áldozati tudattal is rendelkező csoportok (KM, EM, $\acute{A}$) inkább érzik magukat elárultnak, mint az alacsony nemzettel való azonosulással és inkluzív áldozatisággal rendelkező csoport (IA), ami tovább hangsúlyozza

ezen speciális kelet-közép európai áldozatiság szociális identitásba való ágyazottságát (Szabó, 2020).

A láthatatlanság dimenzióban szignifikánsan magasabb eredményeket ért el az exkluzív áldozati tudatú és magas azonosulású (EM) csoport, mint az átlagos (Á), és az inkluzív áldozati tudatú és alacsony azonosulású (IA) csoport. A kettős áldozatiságú és magas azonosulású (KM) csoport csak az utóbbihoz (IA) képest ért el szignifikánsan magasabb értékeket. Ez alapján kimondhatjuk, hogy ez a speciális kelet-közép európai kollektív áldozati tudat is összefügg a magas nemzettel való azonosulással és a vele együtt járó exkluzív áldozatisággal is, így a magyar identitás egy újabb fontos specifikuma (Szabó, 2020).

A második hipotézis az eredmények alapján részben igazolást nyert, vagyis a revizionista szándék és a kollektív büntudat elvárása a magas nemzettel való azonosulással és exkluzív áldozati tudattal rendelkező profilokra, míg a megbocsátás az alacsony nemzettel való azonosulással és szintén alacsony exkluzív áldozati tudattal rendelkező csoportokra jellemzőbb. Az inkluzív áldozati tudattal és alacsony nemzettel való azonosulással (IA) rendelkező csoport szignifikánsan magasabb értékeket ért el a megbocsátás dimenziójában, mint az átlagos (Á) és az exkluzív áldozati tudattal rendelkező (EM) csoport. Az alapján, hogy a kettős (exkluzív és inkluzív) áldozati tudattal rendelkező (KM) csoport szintén megbocsátóbb a csak exkluzív áldozati (EM) csoporthoz képest, az inkluzivitás befolyásoló ereje válik hangsúlyossá. Ez szintén megerősíti, hogy az inkluzivitás összefügg a proszociális viselkedéssel és a megbocsátó attitűddel (Noor és mtsai., 2012). Ugyanakkor ezek az eredmények azt is felvetik, hogy a magyar mintán, mivel az inkluzív és az exkluzív áldozatiság nem zárja ki egymást, ha mindkettő jelen van, a megbocsátás dimenziójában az előbbi hatása is érvényesül.

A kollektív büntudat aspektusában ugyanakkor már az elvárt módon az exkluzív (EM), valamint a kettős áldozatiságú és a magas azonosulású (KM), csoportok szignifikánsan magasabb pontszámot értek el, mint az átlagos (Á), és az inkluzív áldozatiságú és alacsony azonosulású csoport (IA). Így ez az eredmény alátámasztja, hogy az exkluzív áldozati tudat összefügg a negatív csoportközi attitűdökkel (Noor és mtsai., 2012). Ugyanakkor arra is rávilágít, hogy ebben a dimenzióban, az előbbivel ellentétben, a kettős áldozatiságú (KM) csoport esetében az exkluzív áldozati hiedelem befolyásoló ereje érvényesül jobban.

A revizionizmus dimenziójában az inkluzív áldozatiságú és alacsony azonosulású (IA) csoport szignifikánsan alacsonyabb pontszámokat ért el, mint a kettős (KM) és az exkluzív áldozatiságú és magas azonosulású (EM) csoport. Ez az előbbi dimenzióhoz hasonlóan

alátámasztja az exkluzivitás és a negatív csoportközi attitűdök összefüggését (Noor és mtsai., 2012), ugyanakkor megmutatja, hogy a mind a két összehasonlító kollektív áldozati tudattal rendelkező csoport esetében itt is inkább az említett hiedelem hatása érvényesül.

Összességében azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a magyar nemzeti identitás az exkluzív áldozati tudattal összefonódik, és a speciális kelet-közép-európai áldozati hiedelmek is szorosan kapcsolódnak hozzá, mint a szenvedésből fakadó büszkeség, az elárultság, és a láthatatlanság. Ugyanakkor a kettős áldozatiságú és magas nemzeti azonosulású csoport kapcsán, azt is megfigyelhetjük, hogy inkluzív áldozati tudat is megjelenhet az exkluzív mellett, és hatással lehet az ilyen mintázattal rendelkező emberek csoportközi vélekedéseire és attitűdjeire, például a megbocsátásnak a mértékére. Ugyanakkor a magas nemzettel való azonosulás és a velejáró erős exkluzív áldozati tudat az előbbivel szemben ható attitűdöket is eredményez, mint a kollektív büntudat elvárása és a revizionizmus. Így annak ellenére, hogy az inkluzivitás és az exkluzivitás nem zárja ki egymást, az előbbire jellemző csoportközi vélekedéseket befolyásoló hatása inkább csak az alacsony nemzeti identitással rendelkező magyarok körében jelenik meg ebben a vizsgálatban. Mindezek fényében indokolt lenne további kutatásokat végezni, hogy feltárjuk, hogy milyen egyéb befolyásoló tényezők hatnak arra, hogy a kettős áldozatiságú egyének milyen csoportközi attitűdöket képviselnek inkább. A jelen eredmények az edukáció szintjének fontosságát sejtetik, hiszen ez egy megkülönböztető változó volt az exkluzív és a kettős áldozatiságú csoport között. Így az oktatás szerepének mélyebb vizsgálata ebben a kérdésben szintén további kutatásokra érdemes.

Irodalomjegyzék

- Adorno, T. W., Frenkel, B. E., Levinson, D. J., & Sanford, R. N. (1950). The authoritarian personality. Oxford: Harpers.
- Bar-Tal, D., & Halperin, E. (2011). Socio-psychological barriers to conflict resolution. *Intergroup conflicts and their resolution: Social psychological perspective*, 217, 240.
- Bettencourt, B. A., Charlton, K., Dorr, N., & Hume, D. L. (2001). Status differences and in-group bias: A meta-analytic examination of the effects of status stability, status legitimacy, and group permeability. *Psychological Bulletin*, 127(4), 520–542. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.127.4.520>
- Bilali, R. (2013). National narrative and social psychological influences in Turks' denial of the mass killings of Armenians as genocide. *Journal of Social Issues*, 69(1), 16–33.
- Branscombe, N. R., Slugoski, B., & Kappen, D. M. (2004). The measurement of collective guilt. *Collective guilt: International perspectives*, 16–34.
- Cohrs, J. C., McNeill, A. R., & Vollhardt, J. R. (2015). The two-sided role of inclusive victimhood for intergroup reconciliation: Evidence from Northern Ireland. *Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology*, 21(4), 634–647. <https://doi.org/10.1037/pac0000141>
- Csertő, I., Szabó, Z. P., Mészáros, N. Z., Slugoski, B. R., & Pólya, T. (2016). A kollektív büntudat skála magyar nyelvű adaptációja. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 71(3), 421–445. <https://doi.org/10.1556/0016.2016.71.3.2>
- Eckel, C. C., & Grossman, P. J. (1996). Altruism in Anonymous Dictator Games. *Games and Economic Behavior*, 16(2), 181–191. <https://doi.org/10.1006/game.1996.0081>
- Galtung, J. (1969). Violence, peace, and peace research. *Journal of peace research*, 6(3), 167–191.
- Haidt, J., Roller, S. H., & Dias, M. G. (1993). Affect, culture, and morality, or is it wrong to eat your dog? *Journal of Personality and Social Psychology*, 65, 613–628.
- Hooper, D., Coughlan, J., & Mullen, M. (2008, September). Evaluating model fit: a synthesis of the structural equation modelling literature. In *7th European Conference on research methodology for business and management studies* (Vol. 2008, pp. 195–200).
- JASP Team (2024). JASP (Version 0.18.3) [19045.3930]. <https://jasp-stats.org/>
- László, J. (2013). *Historical tales and national identity: An introduction to narrative social psychology*. Routledge.

- McManus (2006, November 13). Betrayal „Made in the U.S.A.” The New American. Retrived from: <http://www.thenewamerican.com/usnews/foreign-policy/item/24487-betrayal-made-in-the-u-s-a>
- Noor, M., Shnabel, N., Halabi, S., & Nadler, A. (2012). When suffering begets suffering the psychology of competitive victimhood between adversarial groups in violent conflicts. *Personality and Social Psychology Review*, 16(4), 351–374. <http://dx.doi.org/10.1177/1088868312440048>
- Noor, M., Vollhardt, J. R., Mari, S., & Nadler, A. (2017). The social psychology of collective victimhood. *European Journal of Social Psychology*, 47(2), 121–134. <https://doi.org/10.1002/ejsp.2300>
- Nylund, K. L., Asparouhov, T., & Muthén, B. O. (2007). Deciding on the Number of Classes in Latent Class Analysis and Growth Mixture Modeling: A Monte Carlo Simulation Study. *Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal*, 14(4), 535–569. <https://doi.org/10.1080/10705510701575396>
- Renan, E. (1882). *Qu'est-ce qu'une nation?*
- Reynolds, K. J., Turner, J. C., Haslam, S. A., & Ryan, M. K. (2001). The Role of Personality and Group Factors in Explaining Prejudice. *Journal of Experimental Social Psychology*, 37(5), 427–434. <https://doi.org/10.1006/jesp.2000.1473>
- Roccas, S., Klar, Y., & Liviatan, I. (2006). The paradox of group-based guilt: Modes of national identification, conflict vehemence, and reactions to the in-group's moral violations. *Journal of personality and social psychology*, 91(4), 698.
- Roccas, S., Sagiv, L., Schwartz, S., Halevy, N., & Eidelson, R. (2008). Toward a Unifying Model of Identification With Groups: Integrating Theoretical Perspectives. *Personality and Social Psychology Review*, 12(3), 280–306. <https://doi.org/10.1177/1088868308319225>
- Szabó, Z. P. (2020). Studied and understudied collective victim beliefs. *The social psychology of collective victimhood*, 163.
- Szabó, Z. P., Benza, M., Nikoletti, E., Oláh, J., & Miasnikov Gréti, M. (2022). „Nem tudom mi kárpótolhatná a magyar nemzet lelkét a 20. Századért” – a magyar nemzeti csoporthoz kapcsolódó kollektív áldozati vélekedések vizsgálata. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 77(4), 461–481. <https://doi.org/10.1556/0016.2022.00024>
- Szabó, Z. P., & Csertő, I. (2023). The associations between exclusive collective victim beliefs and negative attitudes toward the EU. *International Journal of Intercultural Relations*, 96, 101851. <https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2023.101851>

- Szabó, Z. P., & László, J. (2014). A nemzettel való azonosulás magyar kérdőíve. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 69(2), 293–318.
- Schermelleh-Engel, K., Moosbrugger, H., & Müller, H. (2003). Evaluating the Fit of Structural Equation Models: Tests of Significance and Descriptive Goodness-of-Fit Measures. *Methods of Psychological Research*, 8(2), 23–74.
- Staub, E. (1997). *Blind versus constructive patriotism: Moving from embeddedness in the group to critical loyalty and action*.
- Tajfel, H. (1974). Social identity and intergroup behaviour. *Social Science Information*, 13(2), 65–93. <https://doi.org/10.1177/053901847401300204>
- Tajfel, H., & Turner, J. C. (2004). The social identity theory of intergroup behavior. In *Political psychology* (o. 276–293). Psychology Press.
- The jamovi project (2022). *jamovi*. (Version 2.3) [19045.3930]. Retrieved from <https://www.jamovi.org>.
- Triandis, H. C., & Gelfand, M. J. (1998). Converging measurement of horizontal and vertical individualism and collectivism. *Journal of personality and social psychology*, 74(1), 118.
- Volkan, V. D. (1988). *The need to have enemies and allies: From clinical practice to international relationships*. Jason Aronson.
- Vollhardt, J. R., & Bilali, R. (2015). The role of inclusive and exclusive victim consciousness in predicting intergroup attitudes: Findings from Rwanda, Burundi, and DRC. *Political Psychology*, 36(5), 489–506. <http://dx.doi.org/10.1111/pops.12174>
- Vollhardt, J. R., Cohrs, J. C., Szabó, Z. P., Winiewski, M., Twali, M. S., Hadjiandreou, E., & McNeill, A. (2021). The role of comparative victim beliefs in predicting support for hostile versus prosocial intergroup outcomes. *European Journal of Social Psychology*, 51(3), 505–524. <https://doi.org/10.1002/ejsp.2756>
- Vollhardt, J. R., Mazur, L. B., & Lemahieu, M. (2014). Acknowledgment after mass violence: Effects on psychological well-being and intergroup relations. *Group Processes & Intergroup Relations*, 17(3), 306–323.
- WHO (2002). World report on violence and health. Geneva, Switzerland: World Health Organization.
- Wohl, M. J., & Van Bavel, J. J. (2011). Is identifying with a historically victimized group good or bad for your health? Transgenerational post-traumatic stress and collective victimization. *European Journal of Social Psychology*, 41(7), 818–824. <http://dx.doi.org/10.1002/ejsp.844>
- Woolford, A., & Wolejszo, S. (2006). Collecting on moral debts: Reparations for the Holocaust and Pořajmos. *Law & Society Review*, 40(4), 871–902.